

М. У. ГУЛЬ

Беларусь, Брэст, БрДУ імя А. С. Пушкіна

ПАЎТОРНАЕ ЗАПАЗЫЧВАННЕ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ (НА МАТЭРЫЯЛЕ АНГЛІЦЫЗМАЎ)

У межах тэорыі намінацыі запазычванне іншамоўных адзінак з’яўляецца адным з асноўных спосабаў моўнага абазначэння. Запазычванне характарызуецца матываванасцю, якая разумеецца як абумоўленасць значэння і формы адной адзінкі ад значэння і формы іншай адзінкі з пункта гледжання носьбітаў мовы, адпаведна, нематываванасць характарызуецца адсутнасцю такой абумоўленасці [1, с. 104]. Запазычаныя словы маюць адметны тып матываванасці – міжмоўны. Гэты тып звязаны як з адноснай, так і з абсалютнай матываванасцю. З’яўленне запазычанняў, як і адносна матываваных слоў, абумоўлена існаваннем матывавальных моўных элементаў. Як і абсалютна матываваныя словы, запазычанні з’яўляюцца ў мове пры перадачы першапачатковага гукавага рада [1, с. 43–44].

Паўторнае запазычванне – гэта праява ўзаемадзеяння двух спосабаў намінацыі: іншамоўнага запазычвання і развіцця мнагазначнасці. Паўторнае запазычванне азначае новую семантычную адаптацыю слова, якое ўжо было фармальна адаптавана ў мове-рэцыпіенце. Вынік новай семантычнай адаптацыі можа быць розным: пашырэнне семантычнай структуры слова коштам новага значэння або з’яўленне аманіміі.

Так, “Слоўнік новых слоў беларускай мовы” (аўтары-ўкладальнікі В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч) кадыфікуе слова “бумер” са значэннем ‘аўтамабіль маркі BMW’ і з паметай, якая адносіць гэтую адзінку да жаргоннай лексікі [2, с. 85]. Якая ж сувязь паміж нямецкай маркай BMW і гэтым словам? Справа ў тым, што спачатку кампанія BMW рабіла матацыклы, якія мелі шмат прыхільнікаў у Вялікабрытаніі. Канкурэнтам немцаў была бірмінгемская фірма BSA (Birmingham Small Arms Company), матацыклы якой назвалі “бізерамі” (англ. *beezer*). Матацыклы BMW пачалі называць “бімерамі” (англ. *beamer, bimmer*). Пасля Другой сусветнай вайны значэнне слова “бімер” пашырылася і на аўтамабілі [3]. Пры фанетычнай адаптацыі ў рускай мове слова аформілася як “бумер”, адкуль і было запазычана беларускай мовай. Пазней у беларускіх медыятэкстах пачынае ўжывацца слова “бумер” са значэннем ‘чалавек, які нарадзіўся ў перыяд з 1946 па 1964 гг.’: *7 верасня ў крэатыўнай прасторы ДУ “Талачынскі ТЦСАН” адбыўся Адкрыты дыялог “З моладдзю на роўных”, фотасесія “З моладдзю на роўных” у рамках рэалізацыі раённага праекта “ПрыгожаС(т)ыльна”, а таксама музыкаліці-шоу “Бумеры і Зумеры”* (zviazda.by. 2022. 27 верас.). Прататыпам паслужыла англійская

двухкампанентная адзінка *baby boomer*, якая пры адаптацыі страціла першы кампанент.

Слова “зумер” таксама мае амонім. Згодна са “Слоўнікам іншамоўных слоў” А. М. Булыкі лексема “зумер” класіфікуецца як запазычанне з нямецкай мовы і мае значэнне ‘электрамагнітны прыбор для падачы гукавых сігналаў, выкарыстоўваецца ў радыётэхніцы, тэлефаніі’ [4, с. 502]. Пазней англійскай мовай запазычваецца слова *zoomer*, якое абазначае чалавека, які нарадзіўся ў перыяд з другой паловы 1990-х па першую палову 2010-х гг. (1997–2012). У англійскай мове слова *zoomer* утварылася спосабам словазліцця (блендынга): *(Generation) Z + (baby b)oomer*. У цяперашні час у медыятэкстах на партале *zviazda.by* у асноўным ужываецца англіцызм “зумер”: *Сёлета 60 працэнтаў з амаль тысячы апытаных кампаній былі вымушаныя звольніць нанятых менш за год таму “зумераў” і шукаць ім замену сярод больш узроставых саіскальнікаў або за кошт унутраных перастановак (zviazda.by. 2024. 22 лістап.). Спецыялісты сцвярджаюць, што кожныя 15–20 гадоў фарміруецца новае пакаленне, якое мае свае адметнасці, сацыяльна-псіхалагічныя характарыстыкі і погляды на жыццё. Іх аб’ядноўвае агульны культурны код і гістарычны кантэкст. Так, сучасная школа мае справу з пакаленнямі “зумераў” і “альфа” (zviazda.by. 2023. 12 лют.).*

У “Слоўніку новых слоў беларускай мовы”, падрыхтаваным В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч фіксуецца англіцызм “мобінг” са значэннем ‘тое, што і флэшмоб’ [2, с. 227]. *Флэшмоб* вызначаецца як ‘акцыя, якая заключаецца ў хуткім з’яўленні ў адным месцы незнаёмых людзей, якія разам выконваюць бэсенсоўныя, на погляд іншых, дзеянні’ [2, с. 391]. Пазней слова “мобінг” паўторна запазычваецца з англійскай мовы (*mobbing*) з іншым сэнсам: ‘форма псіхалагічнага гвалту над асобай з боку групы’ і ў гэтым значэнні ўжываецца ў медыятэкстах: *Булінг, тролінг, мобінг... Чаму гэтыя з’явы, калі здзекаюцца з сабе падобных, сталі папулярнымі? Адкуль карані растуць? – Так праяўляецца каласальная ўнутраная незадаволенасць (zviazda.by. 2020. 29 верас.).* Слова “мобінг” у значэнні “флэшмоб” у медыятэкстах не выкарыстоўваецца.

Асабліваю цікавасць выклікаюць выпадкі, калі амонімы запазычваюцца ў розныя перыяды і з розных моў-крыніц. Але пасля фанетычнага пераафармлення гэтыя адзінкі супадаюць у гучанні. Так, у “Слоўніку іншамоўных слоў” А. М. Булыкі фіксуюцца амонімы “брас” (гал. *bras*) ‘снасць на марскім судне, якая прымацоўваецца да канцоў рэі і служыць для вярчэння яе ў гарызантальнай плоскасці’ і “брас” (фр. *brasse*) ‘стыль плавання на грудзях, пры якім рукі рухаюцца пад вадой’ [4, с. 247]. У 2019 г. у медыятэксте ўжываецца яшчэ адзін амонім “брас”; мовай-донарам у гэтым выпадку паслужыла англійская (прататып –

англ. *brass*): *Ніколі б не падумала, што пастаўлю ў плэер песню, якую сама выконваю, але гэта якраз той выпадак. Сучасная аранжыроўка, вельмі модны цяпер стыль брас – пападанне ў маладзёжную аўдыторыю на 100 працэнтаў* (zviazda.by. 2019. 31 жн.). У гэтым кантэксце слова “брас” мае значэнне ‘напрамак духавой музыкі, якую выконваюць аркестры, якія складаюцца толькі з медных духавых інструментаў’.

Яшчэ адным прыкладам можа паслужыць лексема “дамен”. У “Слоўніку іншамоўных слоў” А. М. Булыкі “дамен” вызначаецца як запазычанне з французскай мовы (фр. *domaine*, ад лац. *dominium* = валоданне) са значэннямі: 1) ‘спадчыннае зямельнае ўладанне феадала ў сярэдневяковай Заходняй Еўропе’; 2) фіз. ‘невялікі ўчастак у рэчыве, які адрозніваецца фізічнымі ўласцівасцямі ад астатняга рэчыва’ [4, с. 415–416]. Праз дзесяць гадоў кадыфікуецца амонім “дамен” (варыянт “домен”) як запазычанне з англійскай мовы (прататып – *domain*) са значэннямі: 1) ‘частка рэсурсаў сеткі Інтэрнэт, якая кіруецца адным серверам’; 2) ‘тое, што і даменнае імя’ [2, с. 121]. У медыятэкстах на медыяпартале zviazda.by шырока ўжываецца менавіта англіцызм “дамен”: *Асаблівыя праблемы таксама выклікае трансгранічнае выкарыстанне твораў у Інтэрнэце. Напрыклад, хтосьці ў іншай краіне без дазволу публікуе чужы твор, у сайта замежны дамен, але атрымаць да яго доступ фактычна можна з любой кропкі свету* (zviazda.by. 2024. 27 крас.); *Прайшоўшы рэгістрацыю, пацярпелы ўвёў дадзеныя сваёй банкаўскай карты і чакаў паступлення грошай. Аднак мужчына не звярнуў увагі на адрас і дамен старонкі, на якой ён праходзіў рэгістрацыю і ўводзіў свае персанальныя даныя. Сайт аказаўся ашуканскім свету* (zviazda.by. 2022. 3 кастр.).

Такім чынам, паўторнае запазычванне ахоплівае і тыя выпадкі, калі словы запазычваюцца з розных моў, але пасля фанетычнага пераафармлення супадаюць у гучанні (напрыклад, брас, дамен); і тыя выпадкі, калі пэўнае слова запазычваецца паўторна, але з іншым значэннем (напрыклад, мобінг).

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Казкенова, А. К. *Онтология заимствованного слова : монография* / А. К. Казкенова. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 247 с.
2. Уласевіч, В. І. *Слоўнік новых слоў беларускай мовы* / В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2009. – 444 с.
3. Назаров, Р. Как «бумеры» называют в разных странах: 3 забавных никнейма BMW / Р. Назаров. – URL: <https://www.techinsider.ru/vehicles/1586157-kak-bumery-nazyvayut-v-raznyh-stranah-3-zabavnyh-nikneima-bmw> (дата обращения: 30.01.2025).
4. Булыка, А. М. *Слоўнік іншамоўных слоў : у 2 т.* / А. М. Булыка. – Мінск : БелЭн, 1999. – Т. 1 : А – Л. – 736 с.